
Szerelem Rómában

Azt, hogy Róma visszafelé olvasva Ámor sokan jelképesnek találták. Az Örök Város nemcsak a történelemnek, a kultúrának, az irodalomnak, a művészeteknek, a vallásnak, de a szerelemnek is szent városa lett. *Eva Cantarella* jogtörténész, korábban milánói, jelenleg New York-i egyetemi oktató könyve, Catullust idéző címe – Adj nekem ezer csókot (Dammi mille baci) – és ugyancsak szívdobogató alcíme – Igazi férfiak és igazi nők az antik Rómában (Veri uomini e vere donne nell’ Antica Roma) – ellenére, talán némelyeket kiábrándítóan, korántsem romantikusnak mutatja be az ókori Róma szerelmi és – még kevésbé – erotikus viszonyait. Sőt, már az első fejezet első bekezdésében tisztázza, tévedés hogy a rómaiak „romantikusok lettek volna” (11. o.). Az irodalomtörténészek régóta tudják, hogy a „romantikus”-szenvédélyes szerelmet csak jóval később, a középkorban „találták fel” a trubadúrok és főleg Petrarca. *Eva Cantarella* új kiadásban napvilágot látott műve csak részben kellemesebb témájú, mint az általunk e folyóirat 2012/2. számában ismertetett monográfiája az ókori halálbüntetésekről és kivégzésekről. Hiszen egyik alaptézise az, hogy a római társadalomban és birodalomban a lényegileg a szexualitással azonosított „szerelem” általában erőszakos, agresszív, (*ante litteram*) „szexista-macsóista” volt. A római férfi természetesnek és helyénvalónak vélte, hogy a nőkkel szemben durván rámenős, hogy női és férfi rabszolgáit szexuálisan használja és kihasználja, voltaképpen megerőszakolja, ahogyan szokás volt a gyakori háborúk során „a legyőzött ellenségek szodomizálása” is (20–22. o.), elválaszthatatlanul a nemiséggel való „dicsekvés etikájától”, a „folyamatos és mániákus öndicsőítéstől” és a szexuális önzés normájától (22–25. o.). A szabin nők elrablásának mítosza feminista

olvasatban a szexista erőszak egyik legnagyobb példája (34–36. o.). A római nők, noha évszázadok múltán szert tettek némi mozgástérre és tiszteletre mint „római polgár” fiaik nevelői (65–72., 104–105. o.), korántsem voltak egyenlőek a férfiakkal sem a hálószobában, sem a családi otthon más részein, még kevésbé azon kívül. Elég talán arra utalni, hogy a házasságtörés a feleségek részéről halálos bűnnek, míg a férjekéről bocsánatos botlásnak minősült (101–103. o.), s az abortuszt sem mint (a keresztény korban) „életellenes bűnként” büntették, hanem mint „egy férfiúi jog megsértését”, helyesebben egy előjogét (118–120. o.). A „paterfamilias”-nak ahhoz is joga volt, hogy újszülött gyermekét, ha nem tetszett neki, vagy nem akarta vállalni, „kitegye, azaz sorsára hagyja” (120–121. o.), és később is szinte rabszolgáiként bánhatott gyermekeivel, családtagjaival („padre padrone”, 56–59. o.).

A legalizált nemi erőszakhoz és a tömeges gyermekgyilkossághoz képest a mai olvasót már meg sem botránkoztatja – jóllehet a hagyományos-retorikus Róma-képbe igencsak kevésbé illik bele –, hogy a rómaiak úgyszólván egyenértékűnek és egyformán természetesnek találták a heteroszexuális és a férfiak közti homoszexuális kapcsolatokat (a nők egymás közti szerelmét viszont, újfent az egyenlőtlenség jegyében, „valóságos szörnyűségnek tekintették”, 82. o.). A latin irodalom rajongói közül bizonyára többeket meglep, hogy Catullus, Lucretius, Horatius, Ovidius, Martialis „és még sokan mások” a fiúszerelmet dicsőítették, gyakran saját homoerotikus élményeiket, kalandjaikat, szerelmeiket is megörökítették (15–17., 27., 82–100.). Ovidius esetében Cantarella szükségét érzi külön hangsúlyozni, hogy „ő más volt, jobban szerette a nőket, mint a férfiakat” (94. o.). Ámde „mássága” végzetesnek bizonyult számára: a római költészetben korántsem kirívó erotikus versei is hozzájárultak Augustus általi száműzéséhez (130–131. o.). Iuvenalis azon gúnyolódott, hogy a férfitársak hovatovább már össze is akarnak házasodni (135. o.). S még mondja valaki, hogy van új a nap alatt! Vagy hogy „ilyesmi bezzeg a klasszikus múltban nem jutott volna eszébe az embereknek”! Csak bele kell nézni a múlt Thomas Mann emlegette „mélyseges mély kútjába”, hogy kigyógyuljunk az efféle naiv hiedelmekből.

Meghökkenítő versidézetekeket kapunk a szigorú moralista Cato által is elfogadott, „törvényes” női és férfi prostituáltak obszcén pompeji „reklám”-felirataiból. A tiszteletre méltó, elegáns latin nyelven elképesztő malacságok röffennek.

Hát a „virtus romana” tündökletes, évezredekken át magasztalt „ősi dicsőségéből” semmi sem marad? Valami azért igen. Eva Cantarella bemutat, újraolvas néhányat annak példáiból is: Aeneas és Dido tragikus szerelmét Vergilius eposzából, a klasszikus antik irodalom talán „legromantikusabb” *love story*-ját (149–152. o.); Kleopátra „nagy, szenvedélyes kalandját” Caesarral és végzetes szerelmét Antoniuszal (166–170. o.); „a nők által ellenállhatatlannak talált Caesar” egy másik szerelmét, Serviliával való „több mint tíz évig tartó viszonyát”, amelyből – bár a történettudomány mai álláspontja szerint igen kicsi a valószínűsége – megszületett az az ember, akinek szerepe Március Idusán a leginkább megrázta a dictatort („Te is, fiam?”): Brutus (171–173. o.), a „Második Brutus”, ahogy Alfieri nevezte a zsarnok és a zsarnokölő apa-fiú kapcsolatát a legmegrázóbban színre vivő tragédiájában; a keresztény vértanú Perpetuáét, akit a karthágói arénában vetettek „ad bestias”, a vadállatok elé (185–187. o.) – de az övé már egy egészen másféle „amor” volt.

Eva Cantarella: Dammi mille baci. Veri uomini e vere donne nell’ Antica Roma (Adj nekem ezer csókot. Igazi férfiak és igazi nők az antik Rómában), Feltrinelli, Milano, 2017, 188 o.

Madarász Imre